

Integrace Vietnamců do české společnosti

Přítomnost cizinců nás dnes doprovází v různých sférách našeho života. Některé profese, například stavebnictví či maloobchod (stánkový prodej), si bez podílu příslušníků určitých států, např. ze zemí bývalého Sovětského svazu, respektive Vietnamu ani nedovedeme představit. Zatímco Ukrajinci jsou nám jazykově a kulturně blízcí a s jejich prací se mnozí z nás setkali i osobně, o Vietnamcích toho víme, navzdory jejich relativně dlouhodobé přítomnosti na našem území stále málo. Vzhledem k jejich uzavřenosti, kulturní (i geografické) vzdálenosti a nepřilíh dobrě znalosti českého jazyka si můžeme klást otázku: Jak úspěšně se příslušníci této menšiny integrují do české společnosti?

Málokdo ví, že první větší skupina Vietnamců přišla do Československa již v roce 1956. Byly to děti z rodin postižených válkou, kdy mnohé z nich zůstaly a po studiích se bezproblémově adaptovaly v novém prostředí (Brouček 2003). Následovaly další imigrační vlny, jednalo se zejména o studenty, učně, stážisty a tzv. zahraniční pracovníky. Jejich počty narostly především v 70. a 80. letech po podepsání mezistátních smluv o imigraci Vietnamců do tehdejší ČSSR. Nejvíce jich bylo v první polovině 80. let (35 000 lidí).

V současné době žije na území Česka legálně 40 tisíc Vietnamců a patří k třetí nejpočetnější skupině cizinců. Vzhledem ke své hlavní ekonomické strategii (maloobchodnímu prodeji) žijí na celém území republiky, nicméně jejich nejvyšší absolutní počet je v Karlovarském kraji. Mezi důvody vyššího zastoupení Vietnamců v tomto regionu patří nejen výhodná geografická poloha, vysoká návštěvnost především ze strany německých turistů a s tím spojená poptávka po zboží, ale i tradice zaměstnávání Vietnamců v těchto okresech v 80. letech. Cheb je středně velké třicetitisícové město, kde žije kolem 10 % Vietnamců, kteří jsou úzce spojeni s existencí velkých tržnic (Svatý Kříž, Dragoun¹).

Složení příslušníků vietnamského etnika v Česku se v průběhu času kvalitativně změnilo – došlo ke změnám demografickým, sociálním i ekonomickým, důležitou rolí přitom hraje dospívání druhé generace. Před rokem 1989 přicházeli v rámci mezistátních dohod do Česka z Vietnamu lidé ve věku 17–25 let, téměř výhradně svobodní (případně ženatí/vdaní, ale s partnerem ve Vietnamu). Většina z těchto studentů, stážistů nebo pracovníků byli muži – v roce 1985 tvořili více než tři čtvrtiny (Brouček 2003). Po zrušení smlouvy v roce 1990 se část Vietnamců vrátila zpět do vlasti, aby se pak někteří z nich vrátili, včetně svých rodin. Brouček (2003) odhadl podíl vietnamských občanů, kteří v lokálních komunitách formovaných v 90. letech působili i před rokem 1989 na 5 až 10 %.

Charakter migrace se v 90. letech významně proměňoval. Ještě do roku 1996 přicházeli téměř výhradně lidé v produktivním věku, z toho přibližně dvě třetiny mužů. Zhruba od poloviny 90. let lze zaznamenat nárůst podílu dětí do 15 let a vyrovnávání poměru příchozích mužů a žen, což koreluje s tzv. rodinnou

migrací a sjednocováním rodin. Například ke konci roku 2006 téměř polovina Vietnamců přišla do země za účelem sloučení rodiny, z čehož vyplývá i důležitost migračních sítí v rámci komunity.

Představa prodávačů ve stáncích se nám může spojit spíše s nízkým vzděláním, avšak srovnání vzdělanostní struktury vietnamské populace v Česku s celkovou strukturou obyvatelstva tento mýtus částečně popírá. Vietnamci v Česku se sice vyznačují vyšším podílem osob se základním vzděláním, podíl osob s vyšším odborným a vysokoškolským vzděláním je však srovnatelný a podíl osob se středním vzděláním s maturitou je dokonce v případě Vietnamců vyšší. Ve srovnání se strukturou vzdělanosti z cenzu 1991 vzrostl podíl vietnamských občanů s úplným středním i vyšším odborným a vysokým vzděláním (SLDB 1991).

Ekonomická činnost Vietnamců v Česku je zaměřena na podnikatelskou či obchodnickou sféru. Údaje o počtu živnostenských oprávněných potvrzují tuto doménu v rámci ostatních cizinců operujících na území Česka (tabulka 1).

Mezi lety 2001 a 2006 poklesl podíl osob ve věku 20–59 let téměř o 14 % a tento posun se logicky odrazil i v poklesu podílu ekonomicky aktivních osob, zároveň mírně vzrostl podíl osob s povolením k zaměstnání. Zdá se, že vietnamská komunita by mohla do budoucna pozměnit svůj výhradně podnikatelský charakter. Zda se tito „nově objevení“ zaměstnanci zapojili do domácího trhu práce nebo jsou zaměstnáváni v rámci etnické ekonomiky bohužel z dat nelze zjistit.

Život vietnamské komunity byl podle Broučka (2003) po roce 1990 ovlivňován přetrvávající etnickou a společenskou izolací vůči většinovému obyvatelstvu na druhé straně přirozenou nutností komunikace v oblasti podnikání. V posledních letech však lze vypořádat, že se izolace mění

v ghettoizaci (v případě průzkumu na sídlišti Zlatý vrch v Chebu se toto nepotvrdilo, viz příklad projektu 1) a nutnost praktické komunikace s majoritou a jejími institucemi se transformuje nikoli v široký rámec integrace (jak by si přál stát), nýbrž se projevuje postupující vnitřní strukturalizací a vnitřní autonomní stratifikací vietnamského etnika v České republice jako celku, a zvláště pak na úrovni jednotlivých lokálních komunit ve výrazných střediscích (Cheb, Aš, Potůčky, Železná Ruda, Praha, Brno, aj.) a zvláště tam, kde jsou velkoobchodní tržnice.

Uvnitř vietnamského společenství se vytváří specializované služby zaměřené na styk s majoritním prostředím. Jedná se zejména o tlumočnický vietnamského jazyka (oficiální soudní tlumočníci i samozvaní tlumočníci), kteří spolupracují buď s orgány ČR nebo pracují přímo pro Vietnamce, kteří služby vyžadují. Zároveň vzniká služba pro výměnu informací všeho druhu mezi Vietnamci a majoritou – jedná se spíše o jednosměrný tok informací k minoritě.

Závěr

Pro cizince obecně platí, že vstupními branami do země jsou velká města. Tak je tomu i u Vietnamců, kteří se po určité době díky migračním a informačním sítím stěhují do dalších míst v Česku, nejvíce však do pohraničí, kde provozují své obchodní aktivity. V posledních letech můžeme pozorovat určitý posun ve stupni integrace této komunity do majoritní společnosti. Na rozdíl od většiny starších generací, které nemají příliš mnoho kontaktů s osobami mimo vietnamskou komunitu, mladší generace Vietnamců většinou vyrůstají v Česku odmalička, studují na českých školách, umí velmi dobře česky a občas již zapomínají vietnamsky. Zdá se, a výsledky jednotlivých průzkumů to potvrzují, že rodiče podporují své děti k tomu, aby dosáhly výborných studijních

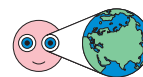
Tab. 1: Cizinci vybraných státních občanství v Česku s platným živnostenským oprávněním v období 1998–2006

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Podíl vybraných státních občanství na celkovém počtu cizinců s živnostenským oprávněním (%)									
Vietnam	35,0	33,0	31,5	31,9	33,2	33,7	33,8	33,6	34,9
Ukrajina	22,2	33,7	34,9	33,7	31,5	30,1	29,9	31,4	32,4
Slovensko	13,6	11,1	10,9	11,0	11,9	13,0	13,4	13,0	12,6
Rusko	1,8	2,7	3,0	3,0	2,8	2,6	2,5	2,2	1,9
Polsko	1,8	1,6	1,7	1,6	1,8	1,8	1,9	1,9	1,9

Zdroj: ČSÚ

¹Tržnice Dragoun byla nedávno z části zbourána.

V ZORNÉM POLI GEOGRAFŮ

výsledků a tím i lepšího sociálního postavení ve společnosti. Vietnamská komunita je v české společnosti již dobře etablovaná, stává se v posledních dvou letech soběstačnou s vlastními neziskovými organizacemi, podnikatelskými sdruženími, školami, kulturními a sportovními akcemi, letními akcemi pro děti apod. Vietnamský tisk vydávaný v Česku otiskuje zpravodajství ze světa, z Vietnamu i z ČR, začínají být překládány různé materiály, které napomáhají migrantům při prvních měsících pobytu v naší zemi.

Co nového vzniká?

Ve Vietnamu nedávno vyšla publikace o České republice pro ty, kteří do Česka chtějí odjet. Pomalu se rodí i několik – po roce 1989 prvních – učebnic češtiny pro Vietnamce, v daleko větší míře začíná být u nás dostupná i literatura o Vietnamu. Různé české a vietnamské organizace začínají intenzivněji spolupracovat, a to zejména na lokální úrovni. V Praze vzniklo centrum pro výuku vietnamského jazyka pro vietnamské děti, které už jazyk svých rodičů zapomněly. Vzniká i moderní česko-vietnamský internetový otevřený slovník.

Následující vybrané projekty dokreslují současný stav integrace vietnamské komunity:

Příklad 1

Jedním z výsledků projektu zabývajících se segregací menšin a cizinců například vyplynulo, že Vietnamci v Chebu žijí roztroušeni po celém městě a jsou promícháni s majoritní populací. Lze tedy říci, že v Chebu neexistuje lokalita jen s vietnamským obyvatelstvem. Existují však části, kde se Vietnamci koncentrují výrazněji, např. kolem tržnice Dragoun a na sídlišti Skalka, Zlatý vrch a Háje. Vyšší koncentrace Vietnamců na sídlišti Zlatý vrch vznikla spontánně. Vietnamci využili existence velké nabídky bytů v této lokalitě, a to jak k pronájmu, tak k prodeji. Sídlištní lokalita plní především obytnou a sociální funkci. Vietnamci se sice navštěvují (především v rámci rodin při příležitosti různých oslav, ale i sledování fotbalového utkání), jinak jejich kontakty nejsou intenzivní. Podle jejich slov je to dáno tím, že se vidí v práci, a to včetně víkendů, domů se vrací kolem deváté večer, kdy již není mnoho prostoru na setkávání se. Interakce s majoritou je omezena na běžné kontakty na chodbách domů. Navázání bližšího kontaktu brání jazyková bariéra, to platí hlavně u migrantů tzv. první generace, jejich děti jsou již integrovány (Čermáková, Drbohlav, Janská 2007).

Většina Vietnamců v Česku se zatím živí maloobchodním prodejem (tržnice, zelinářství), pro své potomky si však představují lepší budoucnost. Foto: E. Janská

Příklad 2

Z projektu zaměřeného na adaptaci dětí cizinců navštěvujících mateřské školky vyplynulo, že jazykové znalosti Vietnamců jsou slabé, nicméně na rozdíl od imigrantů z vyspělých zemí zde většina chce zůstat trvale a i jejich doba pobytu v ČR je výrazně delší. Důraz kladou spíše na vylepšení pozice svých dětí ve společnosti a všemožně je podporují v jejich aktivitách. Protože sami podnikají a nejsou celý den doma, svěřují své děti do péče „českých tet“, které děti vodí a vyzvedávají ze školky a komunikují s nimi v češtině. V budoucnu by mohlo dojít k mezigeneračním konfliktům z hlediska kulturní asimilace, nicméně tento trend se zatím nepotvrdil. Podporuje to fakt, že rodiče mají u svých dětí autoritu vycházející z vietnamské kultury a tradic. Na rozdíl od vietnamské komunity v USA (Zhou 2001), kde mladí imigranti bohužel přejímají životní styl majority z televizních pořadů a jiných médií, v Česku je to naštěstí spíše díky účasti ve vzdělávacím procesu (Janská, 2007).

Tento závěr podporuje i Diskusní fórum – Vietnamci v ČR v časopise Reflex z 26. 4. 2004: Každý čtvrtý adept přijatý na prestižní chebské gymnázium pochází z Asie. Nejde přitom o náhodu, ale o trend – podobné je to i v dalších městech s koncentrovanou vietnamskou menšinou. Na přístěhovaleckých tržištích se tak pomalu rodí budoucí elita země.

Příklad 3

V roce 2005 Multikulturní centrum Praha realizovalo ve spolupráci s Jiřím Kocourem pilotní anketu týkající se očekávání Vietnamců žijících v Česku od veřejných knihoven ČR.

I když vietnamští občané jako celek mají zájem o informace o životě cizinců v Česku, o české společnosti, českém jazyce a o práci s PC, většina z nich knihovny nenavštěvuje, protože nemají čas, neumí česky a nevědí, kde knihovna je. Nejvíce informací těží z vietnamského tisku a české televize, od známých či vietnamských služeb. Změnu je však možné vyzvedávat u mladší generace, která na rozdíl od starší potřebuje více poznávat české neziskové organizace, více navštěvuje knihovny a zná je. Zajímá se zejména o informace o české společnosti, více by využívali v knihovně internet, tisk a kopírování, více by také uvítali fondy vietnamských knih. Méně se naopak obávají xenofobního jednání v knihovnách.

Výsledky podporují opět hypotézu o tom, že znalost českého jazyka Vietnamců (s výjimkou jejich dětí) je velmi nízká a tím i jejich akulturace, neboli kulturní integrace, do české společnosti dosahuje nízkého stupně.

Mapu podílu Vietnamců na obyvatelstvu okresů a jejich počty naleznete na str. 18.

*Eva Janská, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PŘF UK v Praze
ejanska@natur.cuni.cz*

LITERATURA:

BROUČEK, S. (2003): Aktuální problémy adaptace vietnamského etnika v ČR I. část. In: Integrace cizinců na území České republiky (Výzkumné zprávy a studie vytvořené na pracovištích Akademie věd České republiky na základě usnesení vlády České republiky č. 1266/2000 a 1260/2001) AV ČR, Praha 2003. s. 7–184.

ČERMÁKOVÁ, D., DRBOHLAV, D. JANSKÁ, E. (2007): KOCOUREK, J. (2005): Pilotní anketní šetření o základním očekávání vietnamských občanů žijících v ČR od místních veřejných knihoven. (interní zpráva) Multikulturní centrum v Praze. 39 s.
KOCOUREK, J. (2005): Současný obraz vietnamských občanů žijících v ČR (podkladová studie). Praha: SOU AV ČR 2005. 40 s.
www.domavcr.cz, www.klubhanoi.cz